ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ОРГАНІВ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНІ МОДЕЛІ УЧАСТІ ТА ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

УГРИНОВСЬКА Оксана Іванівна - кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права та процесу, Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3642-5903

ПАНЬКІВ Анастасія Зіновіївна - студентка 1 курсу магістратури Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID: https://orcid.org/0009-0002-3434-5915

DOI: https://doi.org/10.71404/NP.2025.1.11

У статті на підставі аналізу норм чинного законодавства та судової практики з'ясовано правову природу органу опіки і піклування. Проаналізовано, у яких формах він залучається у судовий процес, а саме: звертається із заявами про захист прав інших осіб; бере участь у розгляді таких справ; подає висновки на виконання своїх повноважень. Доведено, що орган опіки та піклування при зверненні до суду із заявою в інтересах інших осіб не набуває статусу «процесуального позивача», а у випадку залучення органу опіки та піклування до справи для надання висновку, такий орган набуває специфічного процесуально-правового статусу, який регламентований ст. 47 ЦПК України.

Ключові слова: орган опіки і піклування; орган державної влади; орган місцевого самоврядування; спеціальні права органу опіки і піклування; висновок органу опіки і піклування.

Постановка проблеми

Завданням Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. [1] З метою виконання згаданого завдання ЦПК України надає можливість особам здійснювати захист своїх прав як особисто, так і через представників. Більше того, ЦПК України передбачає випадки, за яких органи державної влади або органи місцевого самоврядування можуть звертатись до суду в інтересах інших осіб або ж брати участь у розгляді справи з метою захисту такого інтересу. Незважаючи на те, що питання участі органів державної влади або органів місцевого самоврядування в інтересах інших осіб у цивільному процесі є досить поширеним на практиці, усе ж не має комплексного дослідження як теоретичних, так і практичних питань, пов'язаних із участю органів, зокрема органу опіки та піклування, у цивільному судочинстві, формами його участі, колом повноважень та характером процесуального інтересу.

Стан дослідження проблеми

Проблематика вивчення питання щодо участі органів опіки та піклування в судовому процесі досліджувалось неодноразово багатьма вченими, серед яких Богдан Й.Г., Кучеренко І.М., Рожик Ю.В., Рябченко Ю.Ю. Проте, постійне удосконалення законодавства та зміна правозастосовної практики в цій сфері породжують низку питань, які вимагають проведення нового дослідження.

Мета і завдання дослідження

Метою цього дослідження є з'ясування правового статусу органів опіки та піклування як учасників цивільного процесу, що діють в інтересах інших осіб, а також порядку, умов та форм їх участі в процесі.

Задля досягнення згаданої вище мети ми поставили такі завдання:

1. Визначення правової природи органу опіки та піклування за законодавством України;
2. З'ясування форм участі органу опіки та піклування в цивільному процесі;
3. Аналіз нормативно-правового регулювання участі органів опіки та піклування в цивільному судочинстві;
4. Визначення правової природи висновку органу опіки та піклування та його місця в системі доказів;
5. Формування переліку умов, підстав та порядку залучення органів опіки та піклування в цивільну справу для подання висновку на виконання своїх повноважень;
6. Дослідження актуальної судової практики з питань участі органів опіки та піклування у цивільній справі в інтересах інших осіб.

Вважаємо, що виконання вищеперелічених завдань дозволить повною мірою розкрити тему дослідження та досягнути його мети.

Виклад основного матеріалу

Законодавство України не містить окремого нормативно-правового акту, який би визначав правовий статус органів опіки та піклування в Україні. З огляду на це, статус останніх слід встановлювати лише на підставі комплексного аналізу різних законодавчих джерел. Зокрема, відповідно до частини 1 статті 56 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) органами опіки та піклування є районні, районні в містах Києві та Севастополі державні адміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських, селищних рад [2].

Наведене положення ЦК України наштовхує на висновок про те, що органи опіки та піклування не є самостійними юридичними особами публічного права, а існують лише у формі окремих внутрішніх підрозділів у складі органів державної влади (державних адміністрацій) або в складі органів місцевого самоврядування (міських, районних у містах, сільських, селищних рад, їх виконавчих органів).

Практичним підтвердженням цього виступає, до прикладу, рішення Львівської міської ради «Про затвердження Положень про районні адміністрації Львівської міської ради та їх структур» №186 від 02.02.2024 року. Зазначеним рішенням затверджено шість положень про районні адміністрації Львівської міської ради, а саме: Галицьку, Залізничну, Личаківську, Сихівську, Франківську та Шевченківську. У кожному із них міститься норма, відповідно до якої саме районні адміністрації здійснюють виконання функцій органу опіки та піклування на території відповідного району [4].

Наведене вище послідовно підтверджується положеннями частини 1 статті 56 ЦПК України, яка регулює питання участі в судовому процесі органів та осіб, яким законом надано право звертатись до суду в інтересах інших осіб. Відповідно до частини 1 статті 56 ЦПК України: «У випадках, встановлених законом, **органи державної влади, органи місцевого самоврядування**, фізичні та юридичні особи можуть звертатися до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб або державних чи суспільних інтересів та брати участь у цих справах. При цьому органи державної влади, органи місцевого самоврядування повинні надати суду документи, що підтверджують наявність передбачених законом підстав для звернення до суду в інтересах інших осіб» [1].

ЦПК України визначає лише три процесуальні форми участі таких органів під час розгляду справи. До них за змістом частини 1 і частини 6 статті 56 ЦПК України належать:

1) звернення із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб чи суспільних інтересів (ч.1 ст.56 ЦПК України);

2) участь у розгляді справи, яка розпочата за заявою таких органів (ч.1 ст.56 ЦПК України);

3) участь у справі для подання висновків на виконання своїх повноважень (ч.6 ст.56 ЦПК України).

Можливість звернення до суду із заявами є першою та найбільш важливою фор-

мою участі органу опіки та піклування у розгляді цивільної справи.

Вважаємо за необхідне наголосити на тому, що поняття «заяви» слід розуміти у широкому сенсі – ті процесуальні документі, які дозволяють органу ініціювати початок судового процесу, незалежно від виду провадження. Іншими словами, до категорії «заяв» у цій нормі варто відносини: 1) позовну заяву (позовне провадження); 2) заяву про видачу судового наказу (наказне провадження); 3) заяву (окреме провадження). Важливо розуміти, що звернення органу опіки і піклування із такими заявами відбувається лише за дотримання умов, визначених загаданою вище статтею 56 ЦПК України.

Першою та основною умовою для звернення органом опіки і піклування до суду із заявою є звернення не у своїх власних, а в інтересах інших осіб. Зумовлено це тим, що на практиці фізичні особи через певні об'єктивні причини не можуть самостійно здійснювати захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав. Такими об'єктивними причинами можуть визнаватись, наприклад, незадовільний стан здоров'я, малоліття, похилий вік, недієздатність або обмежена дієздатність. Більше того, на практиці недостатньо лише формального посилання органом опіки та піклування на наявність таких об'єктивних причин. Процесуальне законодавство покладає на орган опіки та піклування тягар доведення таких обставин належними і допустимими доказами.

Наступною умовою для звернення органом опіки і піклування до суду із заявою є наявність передбачених законом підстав для звернення саме органом опіки і піклування, а не будь-яким іншим уповноваженим суб'єктом. Обов'язковість такої умови випливає із останнього речення частини 1 статті 56 ЦПК України, що передбачає: «При цьому органи державної влади, органи місцевого самоврядування повинні надати суду документи, що підтверджують наявність передбачених законом підстав для звернення до суду в інтересах інших осіб.». [1] Як наслідок, звернення органом опіки і піклування із заявами в інтересах інших осіб є не диспозитивним правом такого органу, яке виникає у будь-якому випадку встановлення порушення, невизнання або оспорення прав інших осіб. Обов'язковою умовою реалізації такого права є наявність встановлених законом повноважень для звернення в кожному окремому випадку.

Відповідь на питання – у яких же саме справах цей орган має право на звернення до суду із заявою передбачена у СК України та ЦПК України, а саме:

- визнання шлюбу недійсним (ст. 42 СК України);
- позбавлення батьків чи одного з них батьківських прав або відібрання дитини від матері, батька без позбавлення їх батьківських прав (ст. 165; абз. 2 ч. 3 ст. 161; абз. 2 ч. 2 ст. 170 СК України);
- скасування усиновлення чи визнання його недійсним (ст. 240 СК України).
- визнання осіб недієздатними, обмежено дієздатними або ж обмеження права неповнолітньої особи самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією чи іншими доходами (ст. 296 ЦПК);
- Скасування рішення суду про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, цивільна дієздатність якої обмежена (ч. 3 ст. 300 ЦПК України);
- Скасування рішення суду про визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи (ч. 4 ст. 300 ЦПК України);
- надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності (ст. 303 ЦПК України). [1;3]

Як наслідок, орган опіки та піклування зобов'язаний довести суду наявність у нього повноважень для подання заяви в інтересах іншої особи шляхом безпосереднього посилання на норми права, які передбачають наявність такого повноваження. Водночас, якщо орган опіки та піклування не може довести підставу для свого звернення – суд має право скористатись статтею 185 ЦПК України та залишити заявку спочатку без руху, а потім, у разі неусунення недоліків, – повернути її.

Водночас, хочемо наголосити на тому, що законодавець не передбачив у статті

56 ЦПК України обов'язок органу опіки та піклування доводити неможливість осіб самостійно захистити свої інтереси, як це зроблено, наприклад, для Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Вважаємо, що такий крок зроблений законодавцем свідомо з метою спрощення процедури звернення органом опіки та піклування до суду. Сам по собі правовий статус осіб, в інтересах яких може діяти орган опіки та піклування (дітей, недієздатних, обмежено дієздатних тощо), дозволяє стверджувати про їхню неможливість або ж обмежену можливість самостійно звернутись до суду.

Більше того, наведені вище категорії справ, де орган опіки та піклування може виступати ініціатором процесу, наштовхують на думку про те, що законні представники осіб не завжди можуть бути зацікавлені у належному виконанні своїх обов'язків, оскільки часто виступають протилежною стороною в спорі (наприклад, батьки в справах про визнання шлюбу недійсним з метою захисту прав та інтересів дитини; батьки в справах про позбавлення батьківських прав тощо).

Що стосується процесуального статусу таких органів, ми схиляємось до думки про те, що орган опіки та піклування в описаних вище випадках набуває статусу «процесуального позивача». Під «процесуальним позивачем» потрібно розуміти учасника справи, який уповноважений законом вимагати від власного імені захисту чужих прав, свобод та інтересів. Іншими словами, орган опіки та піклування номінально є тим учасником процесу, який його ініціює та підтримує, однак робить це лише в межах тих повноважень, які має особа, в інтересах якої розпочатий процес.

Випадок розбіжності між інтересами органу опіки та піклування, як процесуального позивача, та особи, як позивача, мав місце у справі № 711/4634/19. Орган опіки та піклування звернувся до суду в інтересах неповнолітньої дитини, позбавленої батьківського піклування, з позовом про визнання свідоцтва про право на спадщину за законом недійсним. Поряд з цим, неповнолітня особа не підтримала заявлених позовних вимог та подала до суду, до початку розгляду справи по суті, заяву про залишення позовних вимог без розгляду. Суд, керуючись частиною 3 статті 57 ЦПК України, залишив позовну заяву органу опіки та піклування без розгляду [8].

Отож до кола повноважень органу опіки та піклування, який звернувся із заявою в інтересах іншої особи, належать як загальні права учасників справи, так і спеціальні права самої особи (позивача).

До «спеціальних повноважень» органу опіки та піклування належать права позивача, визначені статтею 49 ЦПК України. Зокрема, орган опіки та піклування має право відмовитись від позову (всіх або частини позовних вимог) на будь-якій стадії судового процесу (частина 1 статті 49 ЦПК України). Наслідком такої відмови, як уже зазначалось вище, є право особи, в інтересах якої звернувся орган, самостійно підтримати позовні вимоги та продовжити розгляд справи. У протилежному випадку, суд закриває провадження у справі на підставі п.4 ч.1. статті 255 ЦПК України.

Випадок повної відмови від позовних вимог мав місце у справі №213/5036/19, яка розглядалась Інгулецьким районним судом м. Кривий Ріг Дніпропетровської області. Виконком Інгулецької районної у місті ради, як орган опіки та піклування, звернувся до суду з позовом в інтересах малолітніх дітей про звільнення від обов'язків опікуна. Однак у судове засідання учасники справи не з'явились, а представник органу опіки та піклування подав заяву про відмову від позову у зв'язку з відсутністю спору. Суд зазначену відмову прийняв і закрив провадження у справі [9].

Звертаємо увагу на те, що в більшості випадків ухвали суду про закриття провадження на підставі відмови від позову не містять посилання на мотиви, якими орган опіки та піклування керувався при відмові від позову. Зазначене вище наштовхує на думку про те, що суди не перевіряють законність відмови або ж її обґрунтованість чи доцільність у конкретній справі. Вбачаємо в цьому недолік чинного законодавства та пропонуємо ЦПК України, зокрема статтю 206, доповнити пунктом 6 наступ-

ного змісту: «У випадку відмови від позову органом державної влади, органом місцевого самоврядування, фізичною або юридичною особою, яка звернулась до суду із заявою про захист прав, свобод та інтересів інших осіб, суд зобов'язаний перевірити законність та обґрунтованість такої відмови. Якщо відмова від позову суперечить інтересам особи, суд не приймає таку відмову та залучає для захисту інтересів особи представника із безоплатної правничої допомоги в порядку, встановленому законом».

Ще одним спеціальним повноваженням органу опіки та піклування є можливість збільшувати або зменшувати розмір позовних вимог до закінчення підготовчого засідання або до початку першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження (частина 2 статті 49 ЦПК України).

На практиці збільшення позовних вимог за ініціативою органу опіки та піклування мало місце, наприклад, у справі №461/1571/20. Галицька районна адміністрація Львівської міської ради, як орган опіки та піклування, в інтересах малолітньої особи звернулась до суду із позовом про позбавлення батьківських прав та стягнення аліментів. До закінчення підготовчого провадження орган опіки та піклування подав до суду заяву про збільшення розміру позовних вимог у частині аліментів [10].

Прикладом зменшення позовних вимог за ініціативою органу опіки та піклування є справа №938/1000/23, що розглядалась Верховинським районним судом Івано-Франківської області. Виконавчий комітет Верховинської селищної ради (орган опіки та піклування) звернувся до суду з позовом в інтересах малолітніх дітей. Первісні позовні вимоги стосувались позбавлення батьківських прав та стягнення аліментів. У встановлені процесуальні строки від позивача до суду поступила заява про зменшення розміру позовних вимог. Представник позивача просив здійснювати розгляд справи лише щодо позовної вимоги про позбавлення батьківських прав. Суд зазначену заяву прийняв та постановив подальший розгляд справи здійснювати з урахуванням заяви про зміну позовних вимог. [11]

Окрім описаних вище процесуальних прав, також орган опіки та піклування наділений правом змінювати предмет або підставу позову в строки, визначені частиною 3 статті 49 ЦПК України.

Процесуальний інструмент у вигляді зміни предмету позову був застосований Піщанобрідською сільською радою, як органом опіки та піклування, у справі №387/847/21. Орган опіки та піклування подав в інтересах малолітньої позов про позбавлення матері батьківських прав. У подальшому органом опіки та піклування подано заяву про зміну предмета позову та заявлено вимогу про стягнення з матері аліментів на утримання сина в розмірі 1/4 усіх видів її заробітку (доходу), але не менше ніж 50 % від встановленого прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку щомісячно і до досягнення ним повноліття. Суд вважав за необхідне прийняти заяву про зміну предмета позову та прийняти позовну вимогу до відповідача про стягнення аліментів на утримання дитини. [12]

Поряд з цим, єдиним процесуальним повноваженням, яким не наділяється орган опіки та піклування, на відміну від особи, в інтересах якої подано заяву, це правом укладати мирову угоду. Вважаємо, що законодавець свідомо запровадив таке обмеження з метою максимального захисту інтересів осіб та недопущення зловживань з боку органів опіки та піклування.

На завершення аналізу переліку спеціальних процесуальних прав органу опіки та піклування в ролі «процесуального позивача», хотіли б звернути увагу на те, що такий орган наділений також правом на подання заяви про залишення позову без розгляду. Попри те, що зазначене право не передбачене у статті 49 ЦПК України, воно логічно випливає з аналізу пункту 5 частину 1 статті 257 ЦПК, відповідно до якої суд постановляє ухвалу про залишення позову без розгляду, якщо позивач до початку розгляду справи по суті подав заяву про залишення позову без розгляду [1].

Наявність в органу опіки та піклування зазначеного права підтверджується практикою національних судів. Наприклад, випадок подання заяви про залишення позову без розгляду мав місце у справі №709/2266/19, яка розглядалась Чорнобаївським районним судом Черкаської області. Чорнобаївська районна державна адміністрація (як орган опіки та піклування) звернулась в інтересах малолітніх дітей з позовом про відібрання дитини від батьків, позбавлення батьківських прав та стягнення аліментів на утримання дитини. Однак у призначене судом засідання ніхто не з'явився, а представник позивача подав до суду заяву про залишення позову без розгляду. Суд відповідну заяву задовольнив [13].

Наступною, не менш важливою та поширеною на практиці, формою участі органу опіки та піклування в цивільному процесі з метою захисту прав та інтересів інших осіб є подання висновків. Про наявність саме такої форми участі дозволяє стверджувати положення частини 6 статті 56 ЦПК України, відповідно до якої: «Органи державної влади та органи місцевого самоврядування можуть бути залучені судом до участі в справі або брати участь у справі за своєю ініціативою для подання висновків на виконання своїх повноважень» [1]. Із змісту зазначеної норми вбачаємо, що органи опіки та піклування можуть подавати висновки як за власною ініціативою, так і за залученням суду. При цьому надання таких висновків завжди ґрунтується на повноваженнях органу опіки та піклування.

Чинне законодавство України не встановлює ні нормативне визначення поняття «висновок органу опіки та піклування», ні його обов'язкові реквізити чи форму.

Детальна процедура подання висновків органом опіки та піклування передбачена на рівні підзаконних нормативно-правових актів, а саме: Постанови Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» від 24 вересня 2008 року №866 та «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей» від 8 жовтня 2008 р. № 905 [5;6].

Ще з 2014 року українські суди стикнулися з проблемою неможливості через об'єктивні причини надання сторонами висновку органу опіки та піклування. Після окупації сходу України й АР Крим отримати такий висновок щодо дітей, які перебували на окупованих територіях, стало неможливо. Ситуація значно ускладнилася після повномасштабного вторгнення рф: крім іншого, у багатьох населених пунктах були введені військово-цивільні адміністрації, які не уповноважені видавати відповідні висновки; місця проживання дітей на окупованих територіях фізично обстежити неможливо; неможливо отримати такий висновок, якщо дитина виїхала за кордон, тощо.

Тому в постанові від 11 грудня 2023 року у справі № 523/19706/19 ОП КЦС ВС зазначила, що обов'язковість висновку органу опіки та піклування у відповідних категоріях цивільних справ не може абсолютизуватися. Якщо з тих чи інших причин такий висновок отримати не можна, суд має вирішити спір за наявними у справі доказами. Якщо з тих чи інших причин орган опіки та піклування відмовиться надати свій висновок у справі, у якій надання ним такого висновку є обов'язковим, ця обставина не означає неможливості розгляду та вирішення спору. Протилежний підхід є рівнозначним відмові в доступі до правосуддя й означав би порушення положень ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Доповідачка зауважила, що такий підхід може бути застосований не лише до справ щодо визначення місця проживання дитини, але й до інших спорів, які стосуються інтересів дитини [7].

Загалом, аналіз судової практики, а саме: ухвали Франківського районного суду міста Львова у справі **№465/6030/22** від 08.03.2023 року [14]; ухвали Франківського районного суду Одеської області у справі **№ 517/220/19** від 19.08.2019 року [15]; ухвали Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області у справі № **607/9451/22** від 14.09.2022 року [16] та інших подібних

ухвал, дають підстави стверджувати про те, що суди майже у всіх випадках, передбачених частиною 4 статті 19 Сімейного кодексу, залучаючи орган опіки та піклування до справи, зобов'язують його одразу надавати висновок з питань, які стосуються предмету спору.

Концептуальною проблемою, яку ми вбачаємо у постановленні таких ухвал, є те, що суд **не визначає конкретного кола питань**, які повинні бути відображені у висновку органу опіки та піклування. Відповідно до частини 5 статті 19 Сімейного кодексу України орган опіки та піклування подає суду письмовий висновок щодо розв'язання спору на підставі відомостей, одержаних у результаті обстеження умов проживання дитини, батьків, інших осіб, які бажають проживати з дитиною, брати участь у її вихованні, а також на підставі інших документів, які стосуються справи [3]. Водночас, вважаємо, що в цілях процесуальної економії суду варто було б визначати чіткий перелік питань, з'ясування яких є важливим для суду у розрізі конкретної справи, подібно до того, як це робить суд при призначенні експертизи та залученні експерта.

У зв'язку з цим, вважаємо за необхідне доповнити ЦПК України наступною нормою: «Стаття 57-1. Ухвала про залучення органу державної влади та органу місцевого самоврядування до участі у справі для подання висновків на виконання своїх повноважень.

1. Про залучення органу державної влади та органу місцевого самоврядування до участі у справі для подання висновків на виконання своїх повноважень суд постановляє ухвалу, у якій зазначає конкретний орган, що має надати висновок, передбачену законом підставу для залучення, питання, з яких орган має надати суду висновок, а також перелік матеріалів справи, що надаються для ознайомлення.

2. Ухвала про залучення органу державної влади та органу місцевого самоврядування до участі у справі для подання висновків на виконання своїх повноважень направляється органу, якому доручено надання висновку».

Тим самим, вважаємо, що такий механізм дозволить вивести висновок органу опіки та піклування на якісно новий рівень викладу і дозволить суду більш ефективно використовувати такий висновок під час розгляду справи.

Також на практиці мають місце випадки, коли орган опіки та піклування залучається судом на підставі клопотання позивача або ж відповідача. Зазначені клопотання задовольняються шляхом постановлення окремих ухвал про задоволення клопотання та залучення органу опіки та піклування. Хочемо наголосити на тому, що процесуальним наслідком незалучення органу опіки та піклування для надання висновку у випадках, коли це передбачено законом, є можливість сторін вимагати скасування рішення в суді апеляційної інстанції.

Висновки

За результатами проведеного дослідження нам вдалось дійти наступних висновків:

1. Під органом опіки та піклування потрібно розуміти орган місцевого самоврядування або орган державної влади, який наділений повноваженнями на виконання функції органу опіки та піклування. Самостійного юридичного утворення «орган опіки та піклування» за законодавством України не існує.

2. Звернення до суду із заявою в інтересах іншої особи основною формою участі органу опіки та піклування в цивільному процесі. Орган опіки та піклування може подавати відповідні заяви як у позовному, так і в наказному чи окремому провадженнях. Для органу опіки та піклування обов'язковими умовами для звернення до суду є: 1) звернення з метою захисту прав, свобод та інтересів інших осіб; 2) наявність конкретних, передбачених законом, підстав для звернення до суду в інтересах інших осіб.

3. Орган опіки та піклування може брати участь у цивільному процесі шляхом подання свого висновку в справі. Такий висновок надається як за ініціативою самого органу, так і за ініціативою суду, у

передбачених законом випадках. Чинне законодавство України не містить вимог щодо форми та змісту висновку органу опіки та піклування. Поряд з цим ми вважаємо, що висновок повинен стосуватись лише тих питань, які прямо віднесені до компетенції відповідного органу опіки та піклування, а також стосуються предмета справи. Більше того, такий висновок має бути належним чином обґрунтованим та стосуватись фактичних обставин справи, а не бути сухою констатацією або ж заперечення певного факту, який лежить в основі цивільної справи.

4. Орган опіки та піклування при зверненні до суду із заявою в інтересах інших осіб не набуває статусу позивача. Позивачем виступає сама особа, в інтересах якої звернувся орган опіки та піклування, при цьому така особа наділена правом не погоджуватись із позицією органу опіки та піклування і заявленими ним вимогами. Водночас, орган опіки та піклування користується процесуальними правами та обов'язками, які визначені для позивача, окрім права укладати мирову угоду.

5. ЦПК України необхідно доповнити нормою, яка передбачає обов'язок суду перевіряти законність та обґрунтованість відмови органу опіки та піклування від заяви, поданої в інтересах осіб.

6. Орган опіки і піклування займає самостійне процесуальне положення, відмінне від сторони, представника, співучасника, третіх осіб, експерта та спеціаліста. Органи опіки і піклування, діючи в порядку ст. 56 ЦПК України, займають таке процесуальне становище, що не передбачене для жодного з учасників, тобто законодавство не передбачає спеціального терміну, що характеризує цей специфічний процесуально-правовий статус. Надавати висновок орган опіки та піклування може або за власною ініціативою, або ж на підставі ухвали суду. Водночас, існує необхідність у вдосконаленні норм ЦПК України шляхом внесення норми, яка б визначала обов'язок суду формувати конкретний перелік питань, що повинні відображатись у висновку органу опіки та піклування.

Література

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року №1618-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року №435-IV. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 року №2947-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text

4. Рішення Львівської міської ради «Про затвердження Положень про районні адміністрації Львівської міської ради та їх структур» №186 від 02.02.2024 року. URL: https://www8.city-adm.lviv.ua/Pool/Info/doclmr_1.NSF/8430181f66a9286cc22586ae005cdd80/a4cdd887aa4f8adac2258ae60043f867?OpenDocument

5. Постанова Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» від 24.09.2008 року №866; URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#Text

6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей» від 8 жовтня 2008 р. № 905: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-п#Text

7. Постанова Об'єднаної Палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 11 грудня 2023 року у справі № 523/19706/19: https://verdictum.ligazakon.net/document/115859340

8. Ухвала Придніпровського районного суду міста Черкаси у справі № 711/4634/19 від 19.09.2019 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/84469977

9. Ухвала Інгулецького районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області у справі №213/5036/19 від 01.04.2020 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88565832

10. Ухвала Галицького районного суду міста Львова у справі № 461/1571/20 від

22.09.2020 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92002282

11. Ухвала Верховинського районного суду Івано-Франківської області у справі №938/1000/23 від 15.04.2024 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/118345980

12. Ухвала Добровеличківського районного суду Кіровоградської області у справі №387/847/21 від 13.11.2021 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/101992228

13. Ухвала Чорнобаївського районного суду Черкаської області у справі № 709/2266/19 від 23.03.2020 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88369484

14. Ухвала Франківського районного суду міста Львова у справі №465/8250/23 від 05.03.2024 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/117486471

15. Ухвала Франківського районного суду Одеської області у справі № 517/220/19 від 19.08.2019 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/83702027

16. Ухвала Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області у справі № 607/9451/22 від 14.09.2022 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/106231260

Oksana Uhrynovska,
Cand. of Science of Law (Equiv. Ph.D.), Assoc. Prof. of the Department of Civil Law and Procedure, Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine oksana.uhrynovska@lnu.edu.ua, ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3642-5903

Anastasiia Pankiv,
1st year Master's student of the Faculty of Law, Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine (specialization "Justice and Judicial Administration»), anastasiia.pankiv@lnu.edu.ua, ORCID: https://orcid.org/0009-0002-3434-5915

LEGAL PERSONALITY OF GUARDIANSHIP AND CUSTODY AUTHORITIES: NATIONAL MODELS OF PARTICIPATION AND PROBLEMS OF JUDICIAL PRACTICE

Based on the analysis of current legislation and case law, the article clarifies the legal nature of the guardianship and trusteeship authority. The author analyzes the forms in which it is involved in the judicial process, namely: filing applications for protection of the rights of others; participating in the consideration of such cases; and submitting opinions in the exercise of its powers. The author proves that the guardianship and custody authority does not acquire the status of a "procedural plaintiff" when applying to court with a statement in the interests of other persons, and in case of involvement of the guardianship and custody authority in the case to provide an opinion, such an authority acquires a specific procedural and legal status regulated by Article 47 of the Code of Civil Procedure of Ukraine.

Keywords: guardianship and custody agency; public authority; local self-government body; special rights of the guardianship and custody agency; conclusion of the guardianship and custody agency.